

Sammanfattning av projektet

Små skolor i utveckling

Små skolor är lika viktiga för tätorten som för landsbygden. Små skolor behövs som komplement till de stora skolorna.

*Hela Sverige
ska leva!*

Små skolor i utveckling

Tretton skolor från olika håll i Sverige har deltagit i projektet Små skolor i utveckling. Det har pågått i tre och ett halvt år och inneburit en kunskapsresa för alla inblandade. För oss på Hela Sverige ska leva har det varit fantastiskt roligt att lära känna pedagoger, rektorer, entusiastiska byautvecklare, politiker och andra – som alla bär en stark passion för små skolor.

Under dessa år har vi samlat kunskap om små skolor och deras villkor. Vi har också fått chansen att titta närmare på vilka mönster och strukturer som hämmar deras utveckling. Exempelvis lagstiftningen om fjärrundervisning, som är ett allvarligt hinder för Sveriges skolor. Den innebär att distansundervisning bara är tillåten för hemspråksundervisning.

Glädjande nog är en lagändring på gång. Nu finns en proposition där det föreslås att möjligheten att använda fjärrundervisning införs i skollagen redan till sommaren 2015.

Vi såg stora skillnader mellan skolornas användning av informationsteknik, IT. Även om utrustning ofta finns på plats,

saknas i flera fall kunskapen om hur man kan använda den i undervisningen.

Den del av projektet som gav möjlighet för skolorna att utveckla sin roll som nav för bygden, visade oss hur olika de lokala förändringsprocesserna ser ut, både arbetsmetoderna och hur skolan kommunicerar med det omgivande lokalsamhället. Vi såg också vilken betydelse det har om pedagogerna bor i samhället där skolan finns.

Det här dokumentet är en sammanfattning av kunskaperna och erfarenheterna vi fått. Läs på sista sidan om var ni hittar utförlig dokumentation från alla aktiviteter i projektet.

Åse Clason och Staffan Nilsson,
ordförande Hela Sverige ska leva

Mars 2015

KORT OM PROJEKTET SMÅ SKOLOR I UTVECKLING

Mål

- att stödja små skolors arbete att ta fram nya pedagogiska metoder kopplade till IT, samt att utveckla och stärka skolans roll i lokalsamhället.
- att skolan ska utvecklas som nav för bygdens utveckling. Projektet ska därigenom stärka den lokala identiteten och stödja den lokala utvecklingen.
- ett antal väl fungerande och effektiva pilotskolor i gles- och landsbygd som var och en, och genom ett starkt nätverk, tjänar som goda exempel för andra skolor.

PROJEKTTID 2011–2014.

FINANSIERING: Jordbruksverket, Hela Sverige ska leva, deltagande skolor i projektet och Länsstyrelsen i Norrbotten.

REPRESENTANTER I STYR- OCH

REFERENSGRUPP: Skärgårdarnas Riksförbund, Folkets HUBB, lokala politiker, Sveriges Kommuner och Landsting, Lärarnas Riksförbund, Lärarförbundet, Microsoft Partnerskap för lärande, Mittuniversitetet, Jönköpings Högskola.

PROJEKTLEDARE: Cecilia Andersson.

PROJEKTMEDARBETARE: Lotta Gröning.

FÖLJEFORSKARE: Irene Westerlund, Handu AB.

*Hela Sverige
ska leva!*

REDAKTION

TEXT: Cecilia Andersson **REDAKTÖR:** Karin Wenström **LAYOUT:** Katarina Töyrä
TRYCK: RC Tryck AB **OMSLAGSBILD:** Apelöga **TRYCKÅR:** 2015

Här är skolorna som deltog

Överkalix friskola, Överkalix kommun, Norrbotten. Skolan ligger i utkanten av Överkalix. De första klasserna kom på plats 1995 med 23 elever. Idag har skolan 55 elever. Årskurser F–9.

Vuollerims Friskola, Jokkmokks kommun, Norrbotten. Undervisningen startade 2010 och våren 2014 finns 40 elever i årskurserna 6–9.

Harads skola, Bodens kommun, Norrbotten. Ligger i byn Harads. Årskurserna F–6 med 41 elever, och 15 elever i förberedelseklasser för nyanlända i samma åldrar. Skolan byggdes i början på 50-talet.

Seskarö skola, Haparanda kommun, Norrbotten. Seskarö skola ligger på ön Seskarö. Skolan byggdes 1917 mitt i byn, och är en F–6 skola med 28 elever. Förskolan har 30 elever.

Svensby skola, Piteå kommun, Norrbotten. Svensbyskolan har funnits sedan 1923 i sina äldsta delar och har tidigare haft elever upp till årskurs 6. Idag finns här 89 elever, från förskolan upp till årskurs 3.

Ljustorps skola, Timrå kommun, Västernorrland. Skolan är cirka 60 år gammal och har 48 elever i årskurserna 1–5.

Ramsjö skola, Ljusdals kommun, Gävleborg. Skolan är byggd på 1950-talet och ligger sex mil norr om Ljusdal. I maj 2014 hade skolan 21 elever i årskurserna F–9. Skolan lades ner höstterminen 2014.

Svågadalens skola, Hudiksvalls kommun, Gävleborgs län. Skolan ligger i Ångebo i Bjuråker. Den byggdes år 1990 och har idag 30 elever i åldersintegrerad verksamhet, en 1–3: a och 4–6: a. I förskolan går tio barn.

Ullvi skola, Leksand kommun, Dalarna. Skolan ligger i byn Ullvi. Den är en F–6 skola med 69 elever och barnen kommer från Ullvi och angränsande byar i området.

Centralskolan Ytterhogdal, Härjedalens kommun, Jämtland. Ytterhogdals skola ligger i Ytterhogdals socken. Skolan är en F–9 skola med 64 elever och fyllde 50 år hösten 2014.

Färösundsskolan, Gotland. Ligger på norra Gotland i det lilla hamnsamhället Färösund. Skolan är en F–9 skola med 134 elever. Skolan är byggd på 1940-talet.

Stånga skola, Gotland. Stånga skola ligger på södra delen av Gotland och startade år 1885. Skolan har idag 60 elever i årskurserna 1–6 samt en förskoleklass, och är en växande skola. För tre år sedan kämpade skolan med ett nedläggningshot. Då hade skolan 49 elever.

Ludvigsborgs Friskola, Höör kommun, Skåne. Ludvigsborgsskolan ligger i byn Ludvigsborg, mellan Höör och Hörby i Skåne. Skolan är en F–9 skola med 170 elever varav 60 elever kommer från tätorterna omkring. Skolan startade år 1993.

OBS! Antal elever gäller för 2014.

Erfarenheter från projektet

Idag spelar det egentligen inte någon roll var skolan ligger eller hur stor den är. Tekniken upphäver avstånden och skolan kan lika gärna samarbeta med grannskolan som med en skola på andra sidan jorden. Den framsynta kommunen med många små skolor kan utveckla samarbete mellan dessa, exempelvis genom fjärrundervisning med en lärare till flera skolor. Det viktiga är att det finns tillgång till snabbt bredband.

Kort om IT och IKT

Informationsteknik, IT, är ett samlingsbegrepp för möjligheter med datateknik och telekommunikation.

Informations- och kommunikationsteknik, IKT är den del av IT som bygger på kommunikation mellan människor.

Foto: Cecilia Andersson

IT ger många möjligheter

Alla skolor har erbjudits stöd för att utveckla sitt digitala arbete, utifrån sin nivå.

För att prova något nytt och ge pedagogerna en chans att undersöka ny teknik och metodik, genomfördes en virtuell dag i februari 2013. Då kopplade ett 30-tal pedagoger, från 13 skolor, upp sig mot webbkameror på tre platser i Sverige. De teoretiska diskussionerna om hur man med teknikens hjälp kan utvecklas, undervisa och samverka mellan skolorna omsattes i kreativ praktik. Redskapen var allt från smart-phones och ipads till interaktiv smartboard och storbilds-TV. Troligen ett svenskt rekord i antal sammankopplade enheter.

Exempel på vad deltagarna gick vidare med:

I en QR-kod kan man lägga in valfri information som sedan kan läsas av de flesta moderna mobiltelefoner. När mobilen skannar in en QR-kod öppnas en webbsida med mer information.

Flera skolor jobbar nu med att lägga ut QR-koder i bygden på intressanta platser, exempelvis som en del av historieämnet. Pedagogiskt blir det en dimension till när eleverna vet att informationen de ger går till verkliga mottagare som har intresse av att veta, och inte bara uppfyller lärarens önskemål.

Flera skolor har provat flippade klassrum, vilket innebär att eleverna får en webbaserad lektion att gå igenom hemma.

Lektionstimmen tillsammans med läraren kan då ägnas åt fördjupning och analyser.

Pedagoger och elever i projektet har också börjat använda programmering med Code.org och Scratch. Dessa är programmeringsprogram anpassade för barn och ungdomar. Code.org är ett färdigt lektionsmaterial och Scratch ett visuellt programmeringsspråk som används över stora delar av den engelskspråkiga världen.

Lärarna i projektet är positiva och ser möjligheterna med en utvecklad användning av IT. Det kan vara ett ökat samarbete mellan skolor i närområdet och/eller över hela världen och gemensamma lektioner med en pedagog till flera klasser/skolor. Både elevsamtal, språkhjälp, tolkhjälp och läxhjälp kan också ges via nätet. Exempelvis kan man ha en mattejoulärare för hela Sverige. Föräldrakontakter, utvecklingssamtal, redovisning kan också skötas digitalt. Listan på användningsområden kan göras lång. Men deltagarna konstaterade också att tid måste ges till utbildning i tekniken. De måste få "tid att leka" så att de känner sig trygga i användningen.

Slutsatsen är att det krävs rejäla utbildningsinsatser för lärare, både i form av särskilda kurser på lärarutbildningarna och att de får möjlighet till regelbunden fortbildning.

Sätt den lilla byskolan i centrum

I dag är det centrum som styr utvecklingen i periferin.

"Vi tror fortfarande på ett samhälle organiserat som en stor-industri, med tung byråkrati och tjänstemän som styr. Skolan prioriteras inte och lärarna är rädda för att göra uppror mot ökad administration, bland annat för att verksamheten och eleverna riskerar att bli lidande under den tid som protesterna pågår", säger både lärare och politiker som deltagit projektet. Detta måste vi ändra på! Det finns många bra argument att hämta från forskningen, som stöder utvecklingen av små skolor.

I den finska publikationen *"Liten är naggande god – Den lilla skolan och kvaliteten i ljust av forskning"* skriver, filosofie doktor Cynthia Reeves och forskaren Gunilla Karlberg-Granlund följande i förordet *"Elever från små skolor tenderar att klara sig bättre i fortsatta studier och i universiteten. Jämlikheten gynnas oftast bättre i små skolor än i stora. Den pedagogiska flexibiliteten i den lilla skolan är oftast viktigare än den stora skolans större utbud av valmöjligheter.*

Foto: Bo Gidlöf

Små skolor fostrar bättre samhällsmedborgare än stora, mera engagemang och respekt. Föräldrar och närsamhälle engagerar sig oftast mera i den lilla skolan – med positiva följder. Tryggheten i en liten skola är större – avsevärt större. Den lilla skolans fysiska miljö tenderar att stödja det pedagogiska arbetet bättre."

Den norske professorn i pedagogisk rådgivning Ragnvald Kvalsund (2000; 2004), som studerat skolor i Norge kom fram till att antalet elever i skolan påverkade barnens möjligheter till samverkan på olika sätt. I skolor med färre elever fanns större utrymme för alla elever att leka på rasterna. Inte bara de duktiga fick vara med i spelen. I skolor med färre elever lär sig eleverna samarbeta med varandra oavsett

ålder, kön och intressen. I skolor med fler elever umgås eleverna i grupp med elever som är lika dem själva. Dessa olika mekanismer påverkar eleverna olika ifråga om tolerans och förmåga att förstå andras perspektiv, menar Kvalsund, så att elever i små skolor blir mer toleranta gentemot olikhet.

Foto: Måna J Roos, Norrtälje Tidning 2013

Foto: Måna J Roos.

Mindre stress i liten skola

När beslut fattas om skolan tas sällan barnperspektivet eller långtgående konsekvenser med i beräkningarna. Barnen är de stora förlorarna i vårt allt mer stressade samhälle, anser Kerstin S Andersson, expert inom Bowens systemteori, som menar att komponenterna för att sänka stressen finns naturligt på den lilla skolan: förutsägbarhet, öppenhet och igenkänning. Annan forskning visar att eleverna gynnas av undervisning i små grupper. Eleven får möjlighet att bättre lära känna sin lärare och förstå hur läraren fungerar. Åldersblandade grupper gynnar elevernas sociala kompetenser. Föräldrarna är mer engagerade och det finns en naturlig social kontroll av både barn och vuxna.

Foto: Dan Håfström

Foto: Heléne Grynfarb/ Scandinarv Bildbyrå

Foto: Dan Håfström

Skolan som nav för bygden

Det omkringliggande samhället har allt att vinna på att samspela och samarbeta med skolan. Ett bra exempel på det är Ludvigsborgsskolan. När rektorn på skolan ville få bredband indraget så kontaktade hon både det lokala föreningslivet och ortens företagare. Hon såg skolan som en angelägenhet för hela bygden. Skolan hade också en idé om att bygga ett Allaktivitetshus. Det skulle fylla skolans behov av en gymnastiksal, men också bli en samlingspunkt för fler av byns aktiviteter och lokala grupper. Företagare och föreningsliv gillade idén, så nu har en företagare dragit in bredband till skolan. Processen med Allaktivitetshuset fortskrider, och nu är även kommunen med i arbetet.

Det omgivande samhället är en tillgång även på individnivå. Det upptäckte skolorna när de uppmanades att inventera bygdens kompetenser för att skapa en kunskapsbank av

personer i skolans närhet som lärare kan använda sig av i undervisningen. Man "hittade" allt från filmregissörer och företagare, till historieberättare och journalister, som alla kunde tänka sig att bidra med sin kunskap till skolan.

Tankevärda krävs

Slutligen konstaterade deltagarna på slutseminariet hösten 2014, att det krävs en undersökning av vilka regler som hämmar små skolor och eventuella lagändringar som en konsekvens av det. Deltagarna var också överens om att vi behöver en insikt om hur skolan, som en del av samhällsstrukturen, påverkas av beslut på olika nivåer i kommunen. Skolorganisationen måste ses som en fråga för hela kommunen och på alla kommunala nivåer. Små skolor behövs också för att upprätthålla god samhällsservice, särskilt på landsbygden.

Projektledarens reflektioner

Generellt är skolan ett hett ämne för många, och de som vill se större skolenheter använder argument som att det är särskilt svårt att få behöriga lärare till små skolor, den lilla skolan skulle kosta mer och att elever i små skolor inte utvecklar sina sociala förmågor.

Från forskningen kan man läsa om det motsatta. Den nyzeeländske forskaren, John Hattie, har gjort en gigantisk sammanställning och studie av andra forskares resultat. Han har försökt identifiera framgångsfaktorer för lärande i skolan och kommit fram till att det varken handlar om behörighet eller överlägsna ämneskunskaper. Det är lärarens pedagogiska förmåga, sociala kompetens och ledaregenskaper som är avgörande.

Väldigt ofta beläggs skolbyggnaderna med kostnader enligt schablonciffror. I riktiga pengar kostar de här byggnaderna väldigt lite för kommunen och för skattebetalarna. Det verkar som om politiker och tjänstemän missar att göra en fullständig konsekvensanalys när de räknar. De missar ökade kostnader för skolskjuts, kostnader för ombyggnation samt överblivna skollokaler. De missar också förlorade

intäkter om föräldrar och barn lämnar kommunen. Det behövs kommunalekonomisk kalkyl, där man räknar in vilken ekonomisk samhällsnytta små skolor ger sina bygder i ett längre perspektiv.

Frågan om hur man stärker små skolor är inte ny. Redan för 18 år sedan hölls konferensen "Byskolor för bygdeutveckling" anordnad av Skolverket, Svenska kommunförbundet och Hela Sverige ska leva. De frågor som behandlades då, i september 1997, var och är i princip av samma karaktär som vi jobbat med i projektet Små skolor i utveckling, nämligen om möjligheterna med IT och hur man ska stärka små skolors möjligheter.

Så frågan är verkligen relevant: är det inte dags nu att vända på begreppen, ändra strukturer och ge barnen i

Sverige rätt till väl utvecklade små skolor? Att låta små skolor bli en förebild att sträva efter, skolor som faktiskt kan ha hela världen som arbetsfält med en bra IT-verksamhet. Låt små skolor visa vägen.

Cecilia Andersson
Projektledare

HELA SVERIGE SKA LEVA VILL ATT:

- det inrättas en särskild lärarutbildning för små skolor där distansundervisning är en viktig del.
- det ska vara tillåtet fjärrundervisning genom hela grundskolan och i alla ämnen.
- de små skolorna på landsbygden förses med god teknisk utrustning för distansundervisning.
- att barnen ges en trygg skolresa mellan hem och skola.

Foto: David Zandén/Scandinav Bildbyrå

Dokumentation från de olika projektaktiviteterna hittar du på helasverige.se, under fliken projekt/ avslutade projekt/ byskolor

***Hela Sverige
ska leva!***

Vår uppgift är att stödja lokal utveckling för ett hållbart samhälle. Vi ger råd och stöd till lokala utvecklingsgrupper, och tillhandahåller redskap för framgångsrikt lokalt arbete. Vi är också en organisation som påverkar, genom att lyfta frågor och driva projekt som är angelägna och betydelsefulla för människorna på landsbygden.

Hela Sverige ska leva. Stortorget 7, 2 tr, 111 29 STOCKHOLM
Telefon 08-24 13 50 // www.helasverige.se // info@helasverige.se